

AGNIESZKA KUBIK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu

MARII OSSOWSKIEJ NAUKA O MORALNOŚCI. ANALIZA METODOLOGICZNA

Zarys rozprawy doktorskiej

Promotor: prof. dr hab. Józef Pawlak

Obrona: Uniwersytet Mikołaja Kopernika - rok 1995

Uwaga w rozprawie skierowana jest na twórczość Marii Ossowskiej, jednak nie na całe jej piśmiennictwo, lecz - jak na to wskazuje tytuł pracy - na naukę o moralności, ściślej biorąc, na niektóre grupy zagadnień składających się na Marii Ossowskiej naukę o moralności. Krótka rozprawa Marii Ossowskiej z 1937 roku: *Jakie zadania ma przed sobą badacz moralności?*, wytycza jej program badań nad moralnością, Zainteresowania M. Ossowskiej dla zagadnień z innych dziedzin ustępują miejsca badaniom nad moralnością. Moralność ma być ujmowana w swoich przejawach językowych, psychicznych i społecznych. Taki jest też tok M. Ossowskiej badań nad moralnością. W takiej kolejności ukazywać się będą główne publikacje M. Ossowskiej z tej dziedziny badań nazwanej przez nią - badacza moralności, *nauką o moralności*. W kolejnych rozdziałach rozprawy śledzę za M. Ossowską jej opisy faktów moralnych w ich społecznych uwarunkowaniach i społecznej dynamice. Lecz nie fakty mnie przede wszystkim interesują. Z rozległej problematyki, traktującej moralność jako zjawisko językowe i zjawisko społeczne, uwagę moją przyciąga głównie to, co można by nazwać sposobem ujmowania kwestii przez M. Ossowską, jej operacje wyjaśniające wykorzystane w opisie zjawisk moralnych, jej analizy pojęciowe, zagadnienia interpretacyjne obecne w jej pracach. To w zamierzeniu jest głównym przedmiotem niniejszej pracy, jej opisów i analiz. Nie zajmuję się okresem w twórczości M. Ossowskiej sprzed powstania jej nauki o moralności. Nie zajmuję się też moralnością w przejawach psychicznych ani dziejami myśli moralnej. Jeśli powołuję się na niektóre wypowiedzi M. Ossowskiej dotyczące tej problematyki, to ze względu na pewne związki z tematem niniejszej pracy.

Twórczość M. Ossowskiej charakteryzuje się bogactwem opracowań i różnorodnością podejmowanych w nich tematów, rozmachem i wnikliwością analiz, nowatorstwem wyników. Po okresie zainteresowań filozofią i osiągnięć w jej zakresie, następuje okres, w którym uwaga M. Ossowskiej do-

tyczyć będzie badań nad moralnością. Monografie, które powstają począwszy od roku 1947, są rezultatem badań nad moralnością, prowadzonych przez kilkadziesiąt lat aż do końca. Do tych badań odnosi się temat niniejszej pracy.

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania i bibliografii. Podział materiału między poszczególne rozdziały pracy przedstawia się następująco: **Rozdział I** wprowadza w naukę o moralności. Są tu rozważania o tym, czym jest nauka o moralności i odpowiednio, kim jest badacz moralności, czym jest etyka i odpowiednio, kim jest etyk, jakie są zadania nauki o moralności, a jakie etyki. Przede wszystkim jednak w r. I porusza się sprawę definicji moralności. Są tu również niektóre uwagi dotyczące opisu naukowego, którego uszczegółowioną postacią jest opis zjawisk moralnych. **Rozdział II** dotyczy uwarunkowań moralności, czyli czynników, jakie mają wpływ na moralność, głównie społecznych uwarunkowań moralności. Aby nie zagubić problematyki interpretacyjnej (bardziej dla mnie interesującej niż sam opis uwarunkowań) w charakterystykach uwarunkowań, których lista - niewyczerpująca zresztą - jest długa, charakterystyki uwarunkowań przenoszę do przypisów, a dla problematyki interpretacyjnej pozostawiam właściwy tekst. **Rozdział III** charakteryzuje zróżnicowana problematyka, od w wysokim stopniu teoretycznej, jak geneza norm moralnych, typologia moralności, do problematyki o wymowie praktycznej, jak „działanie” norm moralnych w życiu społecznym, czy wdrażanie norm moralnych w życie społeczne. **Rozdział IV** dotyczy problematyki szczegółowej z zakresu badań nad zjawiskami moralnymi, obecnej w piśmiennictwie M. Ossowskiej. Po ogólnej charakterystyce problematyki szczegółowej, przedstawione są interpretacyjne operacje M. Ossowskiej w wybranych przeze mnie dwóch jej rozprawach, poruszających wprawdzie zagadnienia szczegółowe, ale nie obojętne dla problematyki ogólnej. W **rozdziale V** rozważam niektóre kwestie metodologiczne przez M. Ossowską wysunięte i kwestie metodologiczne, które dotyczą jej prac, a nie są przez nią wskazywane. Przedstawienie tych kwestii łączy się z uwagami końcowymi, trudnymi do wyodrębnienia, ponieważ większość z nich ma charakter uwag metodologicznych. Powraca ważne z metodologicznego punktu widzenia zagadnienie definicji słowa „moralność”, rozpatrywane w innym ujęciu, m. in. w kontekście „ethosu”. Jest tu mowa także o innych środkach wyjaśniających stosowanych w opisie zjawisk moralnych: przykładzie, definicji, kontekście wyjaśniającym, porównaniach, języku jakim posługuje się M. Ossowska, o urozmaiceniach przez nią tekstu ciekawostkami, humorem, ironią. **Rozdział V** kończący przegląd zagadnień, wysuniętych w rozprawie do omówienia, przypomina też, że uwaga skierowana jest m. in. na jeden z aspektów twórczości M. Ossowskiej, na jej robotę (jej określenie własnych czynności badawczych), dotyczącą precyzacji pojęć.